

so naši čitatelji že tako zvedeli iz sočasnih poročil, ki so jih prinesli vsi slovenski in tudi nemški časopisi dunajski; niti se ne bomo spominjali krasnih govorov, govorjenih pri tej priliki na Dunaju in v Ljubljani, oziroma v Belem gradu — obširnejši članek o obeh slavljencih itak prinesemo v prihodnji številki — vendar se nam hoče že na tem mestu pokazati na nekatere vesele prikazni, ki so se pojavile pri omenjeni slovesnosti.

Le-ta je bila prvič lepa priča slovanske vzajemnosti, ki se vkljub vsem skeptikom in klevetnikom vsaj na prosvetnem poprišču lepše in lepše razvija, in ki je pri tem priložnosti zlasti blagodejno razsvetlila idealno razmerje med srbskim in našim narodom. Z zadoščenjem treba posebno zabeležiti, kako so Srbi brezpogojno priznali Kopitarjeve zasluge za zbuditev in vzgojitev Vukovo in za preporod srbske književnosti; saj so bili v Ljubljano celo sporočili: »Mi prenesemo svojega Vuka v domovino; ako vi ne prenesete svojega Kopitarja v Ljubljano, ga vzamemo mi s seboj v Beli grad; zakaj Kopitar nam je ravno tako mil in drag, kakor Vuk.«

Z radostnim ponosom nas je pa tudi navdalo priznanje, ki je je poklonil vnanji — nemški — svet slavnim manom Kopitarjevim; z laskavim tem priznanjem se je ob enem, dasi indirektno, vendar dovolj jasno izrazilo priznanje nam samim — rojakom Kopitarjevim — in našim kulturnim težnjam; in prvič — kolikor je nam znano — se je pripoznala od te vnanje strani, v eni vrsti z Belim gradom, bela Ljubljana kot eno izmed jugoslovanskih kulturnih središč.

Spominščica o Kopitarju. C. kr. študijska knjižnica v Gorici hrani izvod znanega Stephanovega grškega slovarja, v katerega prvem zvezku je na prvi strani napisano z ličnimi pismeni to-le Kopitarju namenjeno posvetilo: »À Monsieur Kopitar hommage des éditeurs, Paris 28 Juin 1831

C. B. Hase.«

Pripomniti treba, da je bil Hase poleg obeh bratov Dindorfov eden izmed izdajateljev omenjenega slovarja. Knjižničar, g. dr. A. Baar, ki nas je na to posvetitev opozoril — za kar ga toplo zahvaljujemo — ni vedel povedati, kako je ona Kopitarju podarjena knjiga prišla v last goriške knjižnice.

Salonska knjižnica. Predno izpregovorimo nekaj splošnih opazk o tem novem Gabrščekovem podjetju, kakor smo obljubili zadnjič, treba, da še nekaj pripomnimo k ondašnji oceni Govekarjevih povesti. Izrečno bodi povedano, dasi je jasno to iz celega ondotnega razgovora, da nam je bilo tedaj pred očmi in na mislih za dnje Govekarjevo delo, da se zlasti na-nje nanaša ondotna sodba, ne pa na vse plodove Govekarjeve muze; kajti v tem slučaju bi se sodba sponesla celo drugače, posebno z ozirom na »Socialista« in pa na »Ljubezen in rodoljubje«. Aškerčeva ocena le-te povesti je našim čitateljem gotovo še v dobrem spominu. »Socialist« pa je po našem mnenju najboljšo dosedanje delo Govekarjevo; z njim je dokazal, da zna ubrati tudi drugačne registre človeškega čuvstvovanja, nego zgolj ljubezenske in flirtovske. Kdor si hoče ustvariti o Govekarju-pisatelju popolno sliko, v njenem okviru nikakor ne sme izpustiti omenjenih dveh del.

K tej naknadni popolnitvi naše ondane ocene nas je napotil pamflet, ki ga je o prvem zvezku »Salonske knjižnice« napisala neka »rodolubkinja«. Ni malo nas ni volja količkaj polemizovati proti skrajnje neslanim,

z moralističnim maslom malce zabeljenim deklamacijam rodoljubkinjinim, katere čitajoč, se navzlic vsej brumni ogorčenosti in indignovanemu zgražanju ne moreš ubraniti vtiska, da jih je vdihnili in narekovala blede zavist. Res težko bi bilo odločiti, ali je v tej oceni natrpane več abderitovskega filistrstva, ali pa zlogolke osvetljivosti; toliko je gotovo, da je »rodoljubkinja« napravela boljšo reklamo za »Salonsko knjižnico«, nego bi si jo bil mogel g. Gabršček kjer koli naročiti.

En odlomek iz rodoljubkinjinega anatemata pa moramo visoko pribiti; »rodoljubkinja« ondod vprašuje: »V kateri slovenski družbi bi se mogla ta knjiga javno čitati, da ne bi poslušalce napadla občna nezadovoljnost in zadrega? — Katera dama, bodi še tako dozorela, še tako osvedočena o človeški moralni popačenosti, še tako izučena o gnilobi, ki gloda ob živi kosti človeške družbe, se ne bo s studom in osramočena obračala od takega berila? — Kakšen nasledek naj šele ta knjiga pušča v mladostni duši, v duši mlade nepopačene deve — in nepopačena, Bogu hvala, je in bode vedno ogromna večina ženske mladine — katera vidi svet kakor skoz pajčolan in samo z nemirom, da ne rečem z grozo, sluti hudobijo in podlost, ki se v njem vrši, ko sama vendar z iskrenim hlepenjem zdihuje po idealu blagem, čistem; — in kaj v duši nadepolnega mladeniča, v čigar prsih plamte vzori, mladeniča, ki navdušen teži po dobrem, lepem in krepstnem? — Ali ni pravi v nebo vpijoči greh, zatreti vsa ona blagotvorna domnevanja, razčarati blaga srca, pobijati njih duha, delati jih vsled umazanega cinizma ene knjige nezadovoljne, nesrečne, da se naposled v malomarnosti i oni vržejo v pogubni vrtinec krivega življenja!« ...

O grozno! Komu se ne ježe lasje, in koga ne izpreletava kurja polt pri razgrnitvi plastične slike sodomske in gomorske popačenosti? O, Govekar, Govekar, bolje bi ti bilo, da bi se ti bil mlinski kamen obesil na vrat itd.

Kdor je sam prebral Govekarjeve povesti ter potem čita licemersko zgražanje rodoljubkinjino, ta seveda takoj izprevidi ter z nami vred potrdi, da je vse tisto njeno deklamovanje goli humbug; obžalovati bi le bilo, če bi bil kdo, ki ni sam čital povesti, tako naiven, da bi verjel onim tiradom ter bi se po njih dal oplasiti, da ne bi kupil salonske knjižnice. Rodoljubkinja, ali je to rodoljubno početje? — Toda nadejamo se, kakor smo že zgoraj rekli, da rodoljubkinjini naporu porode nasprotni uspeh, nego so ga namerjali; vsekakor smo uverjeni, da se g. Gabršček prav nič ne bo dal motiti po zlogolkem klepetanju rodoljubkinjinem, temveč bo krepko ubiral pot, ki si jo je sam določno začrtal v »predgovoru« k »Salonski knjižnici«.

Sploh pa je rodoljubkinjino kritikastrstvo značilno za ves način kritikovanja, ki je pri nas navaden, menda že odkar se sploh pri nas kaj slovstvenega produkuje in kritikuje. Da, v upravičenje in zadoščenje rodoljubkinji naj odkrito povemo, da je po naših mislih to kritikastrstvo celo naravna posledica in veren odsev naših slovstvenih odnošajev, ki so tako bedni, kakor vse druge prosvetne razmere. Treba le pomisliti, da so se obračali vsi naši slovstveni poskusi, od brižinskih spomenikov počenši pa do Prešerna, izključno le do preprostih, zlasti kmetijskih slojev našega naroda, ustrezajoč njih primitivnim dušnim potrebam. Do koga naj bi se bili slovstveniki tudi obračali? Mari do meščanstva — da ne govorimo o

plemstvu? Meščanstvo je takisto kakor plemstvo obrnilo plašč po — nemškem vetru, in celo „purgarji“ bele Ljubljane so se šteli — izimši vrle Krakovce in Trnovčane, — od 15. stoletja pa do najnovejših časov za Nemce. V tej dolgi dobi je bil pač slovenski narod — slovenski kmet, in iz našega kmetištva se je izvršil ves naš preporod, iz njega sta se preporodili meščanstvo in razumništvo. Da li se je ponemčil naš kmet, ondaj bi bili dandanes mi vsi — Nemci.

Kaj li je torej nuravnejše, nego da je služilo naše slovstvo od prvega početka pa do najnovejše dobe skoro brez izjeme verskim in praktičnim potrebam naših najnižjih stanov. V »protestantovski« in v dolgi in dolgočasni »katoliški dobi« ni imelo slovstvo drugega namena, nego širiti, oziroma izpodrivati verske ideje. — Šele izza Prešerna so se jeli posamezni redki slovstveniki obračati tudi do višje izobraženih meščanskih krogov, ki so bili dotlej in so še deloma dandanes navajeni, zadoščati svojim duševnim potrebam iz nemških jaslí. In redkim pisateljem, ki so se porajali iz meščanskih krogov, je bilo pisateljstvo vedno le nekak šport, ne pa plod notranjega nepremagljivega nagona; bilo jim je nekako igračkanje, češ, ali se ne bi dalo to, kar se tako lepo čita v nemščini in v klasičnih jezikih, povedati tudi „in vernaculo“ — v jeziku, ki so ga morali govoriti s svojimi posli in zaradi le-teh tudi s svojimi otroki — ali pa so se taki meščanski pisatelji iz gotovih namenov obračali do preprostega naroda ter se pri tem vedoma naivno vedli, hoteč se ponižati na preprosto njegovo stališče. Kmet pa si je seveda moral v veliko čast šteti, kadar se je gosposki meščan ponižal ter mu napisal ali zložil, pa si bodi v še tako okorni obliki, kako mrvico v domačem jeziku. In ti patrijarhalni odnošaji med nemškim „purgarstvom“ in slovensko „plebs“ niso morda že davno pretekli, nego so trajali celo v sedanji metropoli slovenski do najnovejših časov, in „Vodnikov spomenik“, izza katerega še ni preteklo 40 let (izšel je l. 1859.), in kateri je osnovan popolnoma po načelu, „miza — Tisch, riba — Fisch“, je verno in pristno njih zrcalo. —

Da so te klaverno-smešne literarne razmere vplivale tudi na kritiko, je celo naravno. Le-ta je bila po eni strani panegirska ter je bizantiniški hvalisala vsaki proizvod umetniškega in pesniškega diletantizma, ki so nam jih iz visokostne naklonjenosti privoščili ob slavnostnih prilikah nemški „špisarji“ kot »Gefälligkeitsslovenen«; po drugi strani pa je ista kritika vvedla jako strogo cenzuro, češ, saj je slovensko slovstvo namenjeno samo nižjemu nerazsodnemu narodu, kateremu treba liki nedoletnim otrokom neprestanega varuhovanja.

Tako se je naravski razvilo in utrdilo pri nas prepričanje, da se ne sme vse povedati ali napisati ali čitati slovenski, kar se sme nemški. Prav te razmere so predmet krasni satiri Stritarjevi »Triglavan s Posavja«.

Toda bridko bi se motil, kdor bi mislil, da smo se že do dobra otresli teh otročjih nazorov; prav rodoljubkinjina famozna kritika je nov živ dokaz, da še vedno do grla v njih tičimo, in prav ta kritika nas je vnovič uverila, kako resnična je opomba prijatelja, ki nam je o priliki Govekarjeve gonje slavnega spomina pisal: »Da se čujejo glasovi, ki vele, da je pripovedovanje Govekarjevo škandalozno-pohujšljivo, temu je vzrok otročja doba našega narodnega življenja. Kdor bi to nemški čital, se ne bi kar nič

zgražal; ali ker je slovenski — tedaj postane vsaki Slovenec otroško-kon-sevativen-hinavski svetnik. — To ni individualni izliv poedinca, nego je po-sledica nezrelosti celega slovenskega narodnega življenja, in psihološko in-terasantno je, da mnogi — inace svetovno naobraženi Slovenci takoj na-taknejo ozkoobzorne naočnike, bržko začitajo kaj slovenskega . . . »

Žal, da ta naša ozkosrčnost in borniranost v slovstvenih vprašanjih ni brez nemilih, silno škodljivih posledic, o katerih pa izpregovorimo prihodnjč.

»**Iz luči in teme.**« V Ljubljani. Tiskal in založil Rudolf Milic. 1897. Str. 102. Cena elegantno vezanemu izvodu 1 gold.

Pesmi zlagati ni baš težko — treba samo prakse — tako nam zatrju-jejo, bodisi iz zlobnosti, bodi iz zavidljivosti, nekaterniki, ne samo blazi-ziranci in nevedneži, ampak tudi omikani možje. Ne tajim, da me take zlovoljne ali malomarne opazke vsakokrat pogrejejo; toda naposled se vendar vselej potolažim, misleč svetopisemski: »Odpusti jim, saj ne vedo, kaj de-lajo«. Toda tudi v tem listu je povdarjal že Aškerc sam, da tistega »poeta nascitur« ni smatrati kar tako ad verbum, ampak da smo se že tudi v našem slovstvu — kakor v drugih literaturah — prepričali, da je takisto upravičen izrek: »poeta fit«. S tem izrekom se ujema tudi trditev Anasta-zija Grūna, češ, da umrje z zadnjim človekom zadnji pesnik. Ako je pa res, da je vsaki človek manj ali več rojen pesnik, ondaj res ni treba dru-zega, nego malo verzifeške prakse, in gotov je pesnik v navadnem smislu besede! Kaj je torej resnica: »Poeta nascitur«, ali »Poeta fit?« Je pač tudi v tem slučaju istina kakor navadno sredi med obema skrajnostima. Da ima vsaki človek, ako se sploh more šteti za človeka, nekaj pesniške dovzet-nosti, to je takisto res, kakor je res, da je prožnost in ljukničavost splošno svojstvo teles; toda kolika je razlika med skrajne raztezanim gumijem in krhkim steklom. Tolika in pa še večja je razlika med pesnikom po božji milosti in pa surovežem in blazirancem, v katerem pomankljiva ali pa kriva vzgoja ni dala vzrasti prirojeni pesniški iskri, ali pa jo je udušila. Po drugi strani se seveda tudi »izvoljeni« pesnik ne sme zanašati na svoje prirojene predprave — na svoj »nascitur«; treba, da se bolj in bolj ugablja v svoje notranje življenje in si bolj in bolj širi duševno obzorje.

Nič manj stroge zahteve pa se stavijo do pesnika — do vsakega, pa imej še toliko prirojene darovitosti — glede oblike. Ne le, da bodi pesnik na višini svojedobne tehnike, nego tudi v tem formalnem pogledu ne sme mirovati, nego se vedno izpopolnjevati — ter po svojih močeh pri-pomoči do vedno večje dovršenosti pesniškega jezika . . .

Take in enake misli so nas obhajale, ko smo pred kratkim dobili v roke zbirko Ganglovih pesni: »Iz luči in teme«, in pri njih čitanju smo razmišljali, koliko ustrezajo njegove poezije zgoraj navedenim pogojem pra-vega pesnika. — Vsakemu, ki se briga za razvoj našega pesništva, je E. Gangla ime znano; saj je delaven, plodovit in marljiv kakor bučela.

Navzlic njegovi mladosti veje iz njegovih pesni — to treba priznati — nekaka samostojnost, in čuvstvovanje njegovo je z malimi izjemami res-nično. Pesnikovega srčnega miru sicer ne potresa mogočen vihar, nego giblje in ziblje ga rahel, nežen vetrič, kateri provzročuje lahne valčke na